

זיכרונות אישיים מהימים הראשונים של קיבוץ עין

גדי

יצחק גוטרמן

כנס המייסדים של קיבוץ עין גדי נערך ב-

20.12.2021 בקיבוץ עין גדי, במלאת 65 שנים

לייסוד הקיבוץ עלידי גרעין שדמות.

לקראת הכנס ואחריו, העליתי על הכתב זיכרונות
מהימים הראשונים שלי קיבוץ עין גדי, שנוסד בתחילת
חודש ינואר 1956.

לאחר סיום הטירונות בנח"ל במחנה שמונים, הגעתי
עם יתר חברי גרעין שדמות ב' להגשמה בקיבוץ עין
גדי, כשבועיים לאחר חג העלייה על הקרקע והפיכת
היאחזות הנח"ל לקיבוץ ספר מבודד על גבול ירדן. לא
נוכחנו בטקס העלייה על הקרקע מאחר שהצבא לא
הסכים לשחרר אותנו לפני סיום הטירונות.

הגענו לעין גדי באמצע חודש ינואר 1956 לאחר

יום ארוך של נסיעות והתאחדנו בשמחה ובהתלהבות, עם החברים שלנו מגרעין שדמות א'.

הגיע היום הגדול בו נסענו ממרכז הארץ לקיבוץ עין גדי. עד לסדום נסענו בתחבורה הציבורית, על כביש סלול. בסדום ירדנו ליד מערת סדום. במקום הייתה אכסניית נוער שכללה מספר צריפי עץ ומסעדה. בחדר שבאחד הצריפים, היה משרדו של ראש מועצת תמר. יהודה אלמוג ז"ל, שהיה חבר קיבוץ רמת רחל.

מסדום לעין גדי, נסענו ברכב של קיבוץ עין גדי, בדרך עפר מלאת מהמורות ואבנים, בנופים מקסימים ומרהיבים ביפיופים. הרכב קיפץ על האבנים והמהמורות והעלה אבק רב. מימיננו, חוף ים המלח ומשמאלנו המצוקים התלולים ופתחי הוואדיות.

היינו מוקסמים ממראות ים המלח שהחליף צבעים לפי כיוון הרוח וזווית השמש וכן מהמצוקים התלולים

ומהוואדיות החוצים את דרך העפר. כדי לעבור מרחק של כארבעים קילומטרים, שבין סדום לעין גדי, קיפצנו כארבע שעות. הגענו לעין גדי מלאי אבק לבן אבל עם הרגשה נהדרת, שמבחינתי הייתה הגשמת חלום של שנים. הגענו הביתה!!!

חברי הילדות שלנו מגרעין א', קיבלו את פנינו בהתלהבות.

הקיבוץ היה ממוקם מתחת למעיין עין גדי, בין נחל דוד וקרוב לגדה הצפונית של נחל ערוגות. הקיבוץ כלל מספר צריפי עץ עם גגות של פח ושלושה בתי אבן: בנין חדר האוכל. מעליו במעלה הגבעה בנין המכבסה והמתפרה ומעליו בנין חדר האלחוט שכלל גם את חדר הנשקייה.

בסמוך לו הזדקק תל שהפך למוצב מוקף בעמדות ובראש התל היה מגדל עץ שעליו זרקור.

יום העבודה הראשון שלי בעין גדי היה לגזום
גבעולי קנה מצוי בפתח נחל דוד, לשם השלמת משבר
הרוח לחלקת גידול הבננות. היה זה יום בהיר ומזג
האוויר היה נעים. עבדתי בהתלהבות רבה וריכזתי
בחבילות את גבעולי הקנה שגזמתי. כשהזדקפתי ראיתי
ציפור אדום החזה, עומדת על גבעול הקנה שלידי.
התפעלתי מהיופי הנדיר של הציפור הקטנה שלא פחדה
לעמוד כל כך קרוב אלי.

בשבועות הראשונים, לאחר העלייה על הקרקע,

נבחרו הוועדות ומרכזי הענפים במשק החדש.
דן בניסוביץ (בניס), נבחר למרכז המשק ובתוקף
תפקידו, הוא היה גם יושב ראש וועדת המשק. דן גילה
מנהיגות מרשימה כמרכז משק והיה פתוח להצעות
לשיפורים ולהקמת ענפים חדשים.
חנן זורדה (רז) נבחר להיות סדרן העבודה, וביצע את
תפקידו הקשה, ביושר ובכישרון רב.

זאביק רוזנבוים ז"ל, נבחר למרכז כרם הענבים, שהיה ממוקם במדרון שמתחת למעיין עין גדי.

אני נבחרתי למרכז ענף גן הירק ולחבר בוועדת המשק.

ההכנה המוקדמת שלי להגשמת דרך התנועה בחקלאות, התחילה בבית הספר החקלאי "כדורי"

מכיתה ה' בבית הספר העממי בקרית חיים, היינו חברים בקבוצת "רננים" של הנוער העובד והלומד. ברוח התקופה וברוח תנועות הנוער החלוציות בארץ, היה ברור לנו שהגשמת דרך התנועה, היא בהקמת קיבוץ על אחד מגבולות המדינה. קיבוצים בשנים הללו, עסקו החקלאות. לכן החלטנו מספר חברים בגיל 15, לעזוב את הלימודים בבית הספר התיכון ולעבור ללמוד בבית הספר החקלאי "כדורי", בשנת 1949. לאחר שלוש שנים של הכשרה חקלאית, בשנת 1955, סיימנו את הלימודים בכדורי והתגייסנו לנח"ל כחלק מגרעין "שדמות". לעין גדי הגענו 16 בוגרי "כדורי".

ריכוז גן הירק, ענף גידול ירקות החורף בעין גדי
(עגבניות, חצילים, מלפפונים ופיפל)

מהרגע שנבחרתי לרכז את גן הירק, הרגשתי שהוטלה עלי אחריות כבדה מאוד, להשגת יכול טוב בכול אחד מהגידולים. בימים ההם ההכנסות מגידול ירקות בחורף, היו ההכנסות העיקריות ממנו התפרנס הקיבוץ הצעיר שלנו.

אז עדיין לא גידלו בארץ ירקות בחממות ואנחנו היינו הספקים היחידים בחורף לירקות הללו בארץ. למדתי רבות מחברי היאחזות הנח"ל שקדמה לנו, לגבי מועדי השתילה של העגבניות, החצילים, המלפפונים והפלפלים. חשבתי שלא יהיו בעיות של מחלות צמחים ושל מזיקים, מאחר והמקום מרוחק ומבודד משטחי החקלאות בארץ. מסתבר שהמחלות והמזיקים שאופייניים לגידולים הללו בארץ, הופיעו גם בעין גדי.

בנוסף לכך התחילו להופיע עליהם צהובים, (כלורוזה-
חוסר בכלורופיל שמשנה את הצבע העלה, מירוק
לצהוב.) בעגבניות ובחצילים. דבר שפוגע מאוד
ביבולים.

הזמנתי בדחיפות את המדריך החקלאי ממשרד
החקלאות לייעוץ. הוא בא, לקח דגימות עליהם והבטיח
תשובה בהקדם. עברו ימים ושבועות ואין תשובה.
הכתמים הצהובים בשטחי העגבניות והחצילים החמירו
והיה חשש לירידה ביבולים.

מאחר והכתמים הצהובים בשטחים היו על אדמה גירית
העשירה בסידן, חשדתי שהסידן שבאדמה, מונע
משורשי הצמחים לקלוט את הברזל שדרוש לצמח
ליצירת הכלורופיל. מיד ריססתי במרסס יד חלקות של
מטר מרובע, בריכוזים שונים של גופרת הברזל.

לאחר כשלושה ימים מהריסוס, היכן שהייתה טיפה
מהריסוס, נוצר כתם ירוק בעלה. הברזל נקלט בעלה
ואפשר את יצירת הכלורופיל. מהניסוי גם ידעתי מה

הריכוז הטוב ביותר של גופרת הברזל. ריכוז גבוה, צורב את העלים וגורם לנזק. ריכוז נמוך מידי, פותר את הבעיה בצורה חלקית בלבד.

מיד לקחנו את המרסס הגדול הצמוד לטרקטור שבו נהג ליזר גנדל ז"ל וריססנו את כל השטחים הנגועים. לאחר מספר ימים העלים קיבלו את צבעם הירוק והיבולים לא נפגעו.

לאחר שכבר גמרנו לאסוף את יבולי העגבניות והחצילים, הגיעה תשובה ממשרד החקלאות, שהגורם לעלים הצהובים הוא וירוס! כתבתי להם שעל "הוירוס" הזה, התגברנו בריסוסים בגופרת ברזל. מאז לא הופיע אצלנו אותו מדריך חקלאי.

הכנת מפת נטיעה לחלקת גידול וורדים ונטיעת הוורדים עם מינה ז"ל

נתבקשתי להכין מפת נטיעה לחלקת הוורדים הניסיונית. מינה שהיא בוגרת בית הספר לגננות

והשתלמה בגידול וורדים, נתבקשה לקנות את זני הוורדים המתאימים ליצוא פרחים לחו"ל. כשמינה הגיעה עם המשאית המלאה בשתילי וורדים, מינה ואני, שתלנו יחד את הוורדים לפי היתדות שסימנתי בשטח. כל זן נשתל בשורות נפרדות. זה היה היום הראשון שמינה עבדה איתי בעין גדי. ביום הזה התחלנו להכיר האחד את השנייה. בהמשך אהבנו לטייל יחד בשעות הפנאי והיינו מוקסמים מהנופים הנהדרים, מהחי ומהצומח, המיוחדים לנאת המדבר שבעין גדי. בהמשך, ההכרות הפכה לחברות ולנישואים.

לאחר שישה חודשי חברות, מינה ואני החלטנו להיכנס לחדר משפחה. הגשנו בקשה לוועדת השיכון וקיבלנו חדר בצריף הראשון הקרוב לכניסה למשק. צריפי העץ שבקיבוץ, היו מכוסים בגג של פח. כשחזרנו בקיץ מהעבודה, החדר להט מחום. רק לאחר

מספר חודשים החליטו בקיבוץ לצייד כל חדר
במאורר. בחדר היו שתי "מיטות סוכנות" מברזל.
ארון הספרים היה מורכב משני ארגזי עץ, ששכבו על
צידם זה על גבי זה. אותם ארגזים שימשו לאריזת
הירקות ששלחנו לשוק. ליד כל מיטה היה רובה עם
חגורת כדורים. מאה כדורים בכול חגורה. משני צידי
דלת הכניסה היו ארונות הבגדים. בית השימוש במשק
היה ממוקם בצריפון מעל בור חפור באדמה והיה
ממוקם במרחק ניכר מהצריף. צריף הפח של המקלחות
בקיבוץ, היה מחולקת לשניים. חציו מקלחות לבנים
וחציו מקלחות לבנות.
המגורים של מינה ושלי בחדר המשפחה, קרבו מאוד
בינינו ולאחר מספר חודשים הרגשנו שאנו בשלים
לנישואים.

החתונה של מינה ושלי הייתה החתונה השנייה
בקיבוץ עין גדי ונערכה בנחל דוד על משטח סלע
לרגלי אחד המפלים ב- 2.10.1956.

לחתונה, הגיעו אורחים מכול הארץ. היה מזג אוויר
נפלא והייתה אווירה נהדרת של שמחה. לאחר החופה
שנערכה על ידי רב צעיר ונחמד ותוכנית השירה בנחל
דוד, כל הקהל הגיע למשק לארוחת ערב ולכיבוד.
בערב הייתה תוכנית אומנותית על הדשא, עם אופרטה
שחיבר חברי הטוב גרימי ז"ל לפי המנגינה: "יה ירח יה
ירח מה עשית". היינו מאושרים. מקימים משפחות
בקיבוץ הצעיר שלנו ועוד מעט יגיעו הילדים של דור
המשך!!!

השמחה הגדולה במשק, הפכה לאחר מספר ימים לאבל
כבד. חבר המשק שלנו, חיים קופרצין ז"ל, נרצח בדרך
לחופשה על ידי מחבלים, בעליות שבין סדום לבאר
שבע. חיים עבר בשלום שרות מסוכן של פרוק נפלים
של פצצות, בשטחי האש של חיל האוויר ונפל בדרך
לחופשה. קשה להאמין!

באותם הימים, מחבלים ארבו בדרכים בנגב ואנחנו
נסענו מעין גדי לבאר שבע, כשאנחנו חמושים בתת
מקלע עוזי.

לאחר החתונה, השגנו שבוע נופש כחברי קופת החולים הכללית בבית ההבראה שעל הר כנען שמצפון לצפת.

בדרך "לירח הדבש" שהיה צריך להתחיל ביום ראשון, יצאנו מהמשק ביום שישי והתארחנו לשבת אצל ההורים של מינה בכפר סירקין. במוצאי השבת הודיע ברדיו, דוד בן גוריון, שהיה ראש הממשלה ושר הביטחון, שהחליט לגייס מספר גדודי מילואים, בגלל המצב המתוח.

מינה ואני החלטנו, במקום להמשיך ביום ראשון בבוקר, "לירח הדבש" בהר כנען, לרדת לעין גדי ולהצטרף לחברים בהגנת הקיבוץ, במידה ותפרוץ מלחמה גם עם ממלכת ירדן.

בדרך מתל אביב לבאר שבע, האוטובוס שבו נסענו, השתלב בשיירה ארוכה של משאיות ענקיות של הצבא הצרפתי שצבועות בירוק. המשאיות היו עמוסות בג'ריקנים של דלק ובתחמושת בדרכן לסיני. בבאר שבע שמענו שצנחנים שלנו כבר צנחו במעבר

המיתלה. היינו מודאגים מאוד, רבים מחברי המחזור שלי בכדורי, שרתו בצנחנים. (לאחר המלחמה שמחתי מאוד שכול חבריי מכדורי, חזרו בשלום). בערב הגענו לקיבוץ עין גדי, שתוגבר ביחידת מילואים. יחד איתם שמרתי ושכבתי בלילות במארבים, סביב הקיבוץ.

לאחר סיום "מבצע קדש" סוף, סוף יצאנו "לירח הדבש" בהר כנען. טיילנו בקרית האומנים בצפת, בעתיקות כפר נחום והתרחצנו בכינרת. זו הייתה חוויה נהדר לשנינו.

הקמנו את הוועדה לשמירת הטבע

בכול שעה של פנאי, אהבנו מאוד לטייל באזור ובמיוחד בנחל דוד ובנחל ערוגות. לא שבענו מהיופי הנדיר של פינות החמד הללו. המטיילים מתנועות הנוער, שהגיעו בהמוניהם השאירו הרבה אשפה במקומות הנהדרים הללו.

פניתי לחבריי, שרגא רבין ואהוד בן עזר והצעתי שנקים וועדה לשמירת הטבע. החברים הסכימו ואסיפת חברי המשק אישרה את בקשתנו.

שמנו חביות לאיסוף האשפה בנחל דוד ובנחל ערוגות. אורי שולביץ צייר את השלטים ששמנו בפתחי נחל דוד ונחל ערוגות. בשלטים נכתב: "שמורת טבע. אין לגעת במוצגים שבאזור." בשעות הפנאי שלנו, אספנו את האשפה שהייתה פזורה בשטח. ושמרנו על הניקיון.

לימים הגיעו לעין גדי, אמוץ זהבי ז"ל ועזריה אלון ז"ל שהקימו את "החברה להגנת הטבע" וצחקו ממני. אתם הכרזתם על שמורת טבע בעין גדי, כשממשלת ישראל עדיין לא הכריזה אפילו על החולה כשמורת טבע.

אמרתי לעזריה שהיה חבר קיבוץ בית בשיטה: אם היו נכנסים המונים לחצר המשק שלך ומשאירים אשפה, הייתם פועלים למנוע זאת? שמורת עין גדי היא חצר המשק שלנו ולכן כך פעלנו.

הקמת שטח ניסוי של דונם לגידול בצל יבש לשיווק

לקראת פסח

בכול שנה היה מחסור בבצל יבש בארץ לקראת פסח. הצעתי בוועדת משק שאזרע בצל בשטח של דונם אחד, לראות אם נוכל בעתיד, לספק בצל יבש לשוק בארץ לקראת פסח. ועדת המשק אישרה את בקשתי.

נסעתי לפקולטה לחקלאות שברחובות, וביקשתי זרעים של זן שאינו מושפע מאורך היום. הציעו לי זן מיפן שמבשיל בכול אורך יום, אבל הבצל שלו, צבעו לבן. מהחשש שהשוק הישראלי לא יקנה בצל לבן, החלטתי לזרוע את הבצל הרגיל שנמכר בשוק הישראלי.

זרעתי את הבצל בערוגות. הנביטה הייתה מהירה והשתילים התפתחו יפה. אבל כצפוי עם התארכות אורך היום, מצמחי הבצל עלו עמודי תפרחת. (בצל פורח ומבשיל זרעים, אינו מפתח בצל יבש למאכל). קצרתי את עמודי התפרחת בחרמש, עברתי על השטח במעגילה שהצניחה את עלי הצמחים ודישנתי בגופרת אמון. הצמחים לא פיתחו עמודי תפרחת נוספים והבצל

היבש תפח וגדל לממדים מרשימים. לקראת פסח היה
יבול מבורח של בצל יבש. כשישה טון מדונם הבצל
שנאסף בארגזים של עץ.

העמסנו את ארגזי הבצל על משאית של המשק: "המק
האדום" ולפנות ערב המשאית שהייתה עמוסה בחציה,
יצאה לדרך לשוק הירקות של תנובה בתל אביב. (היו
שישה טון בצל והקיבולת של המשאית היא 12 טון.
מכאן כנראה, גם השיר של להקת הנח"ל, 12 טון).

בחלק הפנוי מארגזי הבצל, ישבו על המשאית, מספר
נערים שרצו לחזור הביתה לאחר שבאו לעזור לנו
במשק.

חבר המשק עוזי כספי ז"ל, שעלה לחופשה, ישב על יד
הנהג.

**כשעוזי כספי נהג, המשאית התהפכה בדרך מסדום
לבאר שבע.**

לאחר שהם עברו את סדום והעליות התלולות, עוזי החליף את הנהג ולאחר זמן, נרדם על ההגה והמשאית התהפכה עם הגלגלים למעלה. הנערים שהיו על המשאית, היו בשוק ועוזי חשב שהם מתים. הוא ניסה להתאבד וירה בעצמו בתת המקלע עוזי שהיה ברשותו. למרבה השמחה, הנערים התעוררו ולא קרה להם כלום מאחר שארגזי העץ עם הבצלים בתוכם שמרו עליהם שלא ימעכו מכובד המשאית. אבל למרבה הצער, הכדור מהעוזי פגע בעוזי כספי, בעמוד השדרה והוא נשאר משותק בחצי גופו התחתון עד ליום מותו.

חברי הילדות שלי הקרובים ביותר שהגיעו לעין גדי

חנן רז (זורדה), גרימי (צבי גרימיצנסקי) ז"ל וזאב רוזנבוים (זביק) ז"ל, היו חברי הילדות שלי מקרית חיים, שהיו הקרובים אלי ביותר ואיתם ביליתי הרבה בילדותי ובתקופת ההתבגרות בקרית חיים. היו לנו הרבה חוויות משותפות הן בתקופת הילדות והן

בתנועת הנוער העובד. עם דליה שחל ומגינה זיו,
הלכתי לאותו גן בקרית מוצקין.

זביק גידל צבים בילדותו וגם אני. היינו מתייעצים במה
כדאי להאכיל את הצבים ומה מסכן אותם. בצבא היינו
יחד בבית חולים לרגלי הכרמל, לאחר שחלינו
בדיזנטריה. שם פיסלנו יחד, פרצופים באבן גיר בעזרת
מסמר.

זאביק המשיך לפסל פרצופים מחמר, גם כשהיינו בעין
גדי. בתקופה הזאת עשיתי בשעות הפנאי, תצפיות על
עדר יעלים, על מדרונות הר הנג'אר. כל פעם שמצאתי
חמר טוב לפיסול הייתי מביא אותו לזביק.

זביק לא קיבל עזרה בכרם ונעלם. ורצנו לחפש אותו **בסביבות עין גדי ולא מצאנו**

בעונה הבוערת של קטיף העגבניות, המלפפונים,
החצילים והפלפלים, כמעט כל חברי המשק גויסו
לעבודה זו בגן הירק.

זאביק דרש מסידור העבודה, שני חברים לביצוע
עבודות זחופות בכרם. כשנענה בשלילה, אמר שהוא
לוקח יום חופש לטיול באזור. זביק לא הגיע לחדר
האוכל בארוחת הערב ולא נמצא בחדרו. התחלנו
לדאוג. התברר שהוא גם לא הגיע לבית הוריו. התחלנו
לחפש את זביק באזור עין גדי ולא מצאנו אותו. דאגנו
מאוד. מסתבר שזביק עלה למצדות עין גדי וערבי ירה
בו ופצע אותו ברגל. הוא לא היה מסוגל ללכת.

זביק זחל לקצה המצוק וקרא לעזרה. באותו היום אני
קלטרתי עם פרד בין שורות העגבניות שגידלנו בפתח
נחל ערוגות. זביק שמע כל היום את הקריאות שלי
לפרד ואני לצערי לא שמעתי את קריאותיו. לבסוף
מסוק של צה"ל מצא את זביק ופינה אותו לבית
החולים. לשמחתנו, לאחר מספר שבועות זביק חזר
בריא לעין גדי.

כשלוי אשכול היה שר האוצר, הוא ביקר בקיבוץ

עין גדי

כשלוּי אשכול היה שר האוצר, הוא בא לבקר בקיבוץ
עין גדי. אני נתבקשתי ללוות אותו ולהראות לו את
שטחי החקלאות.

עלינו על הפלטו שעליו התחילו לבנות את הבתים
הראשונים לישוב הקבע ומשם השקפנו על השטחים
הירוקים של המשק: משטח העגבניות שבשפה
הצפונית של נחל ערוגות, עד לשטחי גידולי הירקות
שכללו מלפפונים, חצילים פלפלים ועגבניות, שבין
חצר המשק לבין נחל דוד. על מדרון הנג'ר במורד
ממעין עין גדי, היה כרם ענבים יפה וירוק על טרסות.
ממזרח לחצר המשק, הייתה חלקת וורדים ליצוא
פרחים. לאורך גלי האבנים שבין השדות, בצידי הדרך
מהמשק לנחל דוד, נשתלו עצי תמר וכן הייתה חלקת
תמרים ליד חוף ים המלח. ליד נחל דוד הייתה חלקת
מטע בננות. המראה היה נהדר! הכול היה ירוק בשיא
עונת הגידול.

לוי אשכול היה במצב רוח מרומם, הוא הביט
בהתפעלות על השטחים הירוקים ונראה שהוא ממש

מאושר מהמראה המלבב. אני הסברתי לו בקצרה על כל חלקה ואמרתי שאנחנו פועלים ההפך מהנמלים: הנמלה עמלה בקיץ, כדי שיהיה לה מה לאכול בחורף ואנחנו עמלים בחורף, כדי שיהיה לנו מה לאכול בקיץ.

ההשוואה הזאת לנמלה מצאה חן העיני לוי אשכול והוא ציטט את מה שאמרתי בשיחת הסיכום עם החברים במשק.

לא הבנתי מה הסיבה שלוי אשכול היה כל כך מאושר ממראה עיניו, עד ששמעתי מחברי הטוב, אריה שחל חבר קיבוץ עין גדי, בכנס מייסדי עין גדי שנערך ב- 20.12.2021 את הדברים הבאים: אריה שחל מספר שהוזמן בתור נציג גרעין שדמות, לישיבה של במחלקת להתיישבות של הסוכנות היהודית, שבראשה עמד לוי אשכול, שהיה אז גם שר האוצר בממשלת ישראל. נושא הישיבה היה: מועד אזורי היאחזות הנח"ל שבעין גדי. רענן וויץ מנכ"ל הקרן הקיימת, אמר בישיבה שבעין גדי אין מספיק מים ואין מספיק קרקע להתיישבות של קיבוץ אזורי במקום. לעומתו אמר לוי

אשכול: לא שאלתי כמה. שאלתי קרקע יש, מים יש, אנשים יש, אז יהיה יישוב אזרחי בעין גדי!

ביום שלוי אשכול ביקר בעין גדי, הוא ראה: שעם הקרקע שיש ועם המים שיש ועם האנשים שיש, אפשר לעשות נפלאות!!! חזונו הפך למציאות, הודות לחריצותם של האנשים שהם חברי קיבוץ עין גדי.

סיור בפלטו עם אדריכל הנוף, דוב בניסוביץ

האבא של בניס (דן בניסוביץ) היה אדריכל הנוף דוב בניסוביץ ז"ל. לפני שהתחילו לבנות את ישוב הקבע על הפלטו, הוא בא לבקר בעין גדי. בניס שהיה אז מרכז המשק, ביקש ממני לעלות עם אביו לפלטו ולהראות לו את השטח, לפני שהוא תיכנן את הגיבון במקום. אז הפלטו כלל משטחים של אדמה מלוחה המכוסה באבנים קטנות. המשטחים הללו, היו שיפוע מתון כלפי מזרח. כל הפלטו היה חסר צומח, פרט

למספר קטן של צמחי שושנת יריחו שהתרכזו במספר מצומצם של ערוצים קטנים.

אדריכל הנוף דוב בניסוביץ, תכנן את הגינות וחבר עין גדי, אלי רון חברי הטוב, בחריצות ובכישרון רב, לאורך למעלה משישים שנה, הפך שטח מדבר קיצוני לגן בוטני נהדר ביופיו. צריך לראות כדי להאמין!!!

מינה בהריון בחודש השביעי והעלייה בשביל

הנחש על המצדה

לאחר כשלושה חודשים מהחתונה, לשמחתנו הרבה, מינה נכנסה להריון שהתקדם בצורה רגילה.

הארכיאולוג שמריה גוטמן ז"ל, שהיה חבר קיבוץ נען וחקר שנים רבות את עתיקות מצדה, בא לעין גדי וסיפר שהם גילו את שביל הנחש, דרכו אפשר לעלות למצדה ממזרח.

ההתלהבות בין חברי עין גדי הייתה גדולה. החברים במשק התחלקו לשתי קבוצות ובכול פעם עלו מחצית מחברי המשק.

מינה הייתה אז בחודש השביעי להריונה והחליטה לעלות עם כולם בשביל הנחש.

היינו צעירים ועלינו בקלות לפסגת מצדה דרך שביל הנחש, שם שמענו הרצאה מפי שמריה גוטמן על הממצאים הארכיאולוגיים האחרונים.

העלייה לקיבוץ המארח, לפני הלידה

באסיפת המשק התקבלה החלטה, שחודשיים לפני הלידה בני הזוג מתארחים באחד מקיבוצי התנועה במרכז הארץ. קיבוץ עינת נבחר לארח אותנו ועוד שני זוגות שהיו במצב שלנו.

ביום המעבר לקיבוץ עינת, נחת מטוס דו מושבי, מסוג פייפר, במנחת של עין גדי. מינה שהייתה בחודש השביעי להריונה, עלתה למטוס שנחת במנחת שליך

באר שבע. אני נסעתי עם ההסעה של המשק לבאר
שבע ומשם הגענו יחד במונית לקיבוץ עינת.

בקיבוץ עינת קיבלו אותנו בהתלהבות. מיד השתלבנו
בעבודה. מינה במתפרה ואני עבדתי במכונת הענקית
עם החבר אבני ז"ל. אבני היה אדם מקסים עם חוש
הומור נפלא. היה סתיו העבודה הייתה רבה. היה צריך
לצמצם את כל משפחות הדבורים לקראת החורף.

כשפותחים את הכוורת ביום מעונן עם רוח, הדבורים
המקומיות הן עצבניות, מתנפלות ועוקצות. חטפנו בכול
יום הרבה עקיצות בידיים וצחקנו. אין ברירה. צריך
לבצע את העבודה לפני החורף. למזלי הייתי מחוסן
בפני עקיצות הדבורים מהעבודה שלי במכונת בבית
הספר כדורי. לא התנפח אבל כאב.

במשק עינת ביקשו שנשתתף באסיפות המשק
שמתקיימות בכול מוצאי שבת. היה חשוב להם לשמוע
גם את דעתנו, החלוצים הצעירים של התנועה...

הולדת צוקית, הבת השנייה בקיבוץ עין גדי

לאחר כשנה מהחתונה, ב-19.9.1957, נולדה לנו בת ששמה צוקית, הבת השנייה שנולדה בקיבוץ הצעיר שלנו.

מינה התחילה להרגיש בערב צירי לידה ואחד מחברי קיבוץ עינת, הביא אותנו לבית החולים החדש ליולדות. בית חולים "השרון" שבפתח תקווה.

בשעה שש בבוקר, צוקית התינוקת היפהפייה, יצאה לאוויר העולם. הכול עבר בשלום. היינו מאושרים.

לאחר מספר ימים, מינה חזרה עם צוקית לקיבוץ עינת. בארץ השתוללה מגפת שיתוק הילדים. לבית התינוקות שבקיבוץ, נכנסו רק האימהות המניקות והמטפלות. אני ראיתי את צוקית רק דרך החלון הסגור.

כשצוקית הייתה כבת חודשיים, הרופא בדק את צוקית ואישר שאנחנו יכולים לחזור לקיבוץ עין גדי.

יום הירידה לעין גדי, היה יום גשום. כל הדרך מקיבוץ עינת ועד סמוך לבאר שבע, ירד מידי פעם גשם שוטף.

פחדנו שבדרך העפר שבין סדום לעין גדי, נתקע
בשיטפונות.

לפנות ערב, יצאנו עם המשאית של המשק בדרך לעין
גדי. מינה צוקית ואני ישבנו יחד ליד הנהג ויתר
החברים ישבו בין המצרכים שעל המשאית.

השמים היו בהירים והירח זרח מעל להרים והשאייר פס
של אור, לרוחב ים המלח שהיה כפני המראה.
התפלאנו שצוקית בת החודשיים, הביטה על פס אור
של הירח.

לאחר קפיצות ודילוגים הגענו בשלום לעין גדי, מספר
שעות לפני השיטפונות שניתקו את עין גדי מיתר חלקי
הארץ למשך מספר ימים.

עבודת החוץ במכון למחקר ביולוגי בנס ציונה

בתחילת הקיץ 1957, קיבלתי מכתב משמואל
שטרנברג ז"ל שהיה המורה שלנו לביולוגיה בבית
הספר כדורי. שמואל שטרנברג כתב לי שהוא עובד

במחקר במכון למחקר ביולוגי בנס-ציונה ושהוא הציע אותי כמועמד שיבצע מחקר של תפוצת מיני היתושים בארץ. זאת כדי לברר מי ממיני היתושים קשור לתפוצת קדחת הנילוס המערבי בארץ. הקדחת הזאת היא מחלה קשה, שיכולה לגרום למוות ומופיעה מידי קיץ, במקומות אחדים בארץ.

שאלתי את מינה מה דעתה על ההצעה והיא התלהבה מהרעיון. כתבתי לשמואל שטרנברג, שעליו לפנות במכתב למזכיר המשק ואם אסיפת החברים תאשר לי עבודת חוץ למשך הקיץ, אני מוכן לבוא לעבודה במכון.

בעונת החורף אני ריכזתי את גן הירק. בקיץ הכשרנו שטחים חדשים ובמשק חפשו מקורות הכנסה גם בקיץ. לאור זאת אסיפת החברים אישרה לי לעבוד בחודשי הקיץ במכון למחקר ביולוגי בנס ציונה.

יצאתי למכון בימי ראשון בבוקר וחזרתי לעין גדי בימי שישי.

גידול דבורים בעין גדי ושיווק מלכנים

בבית הספר כדורי השתלמתי בגידול דבורים. בעין גדי היה רצון לפתח ענפים חדשים כדי לגוון את מקורות ההכנסה בקיבוץ. באותם הימים, 1957, במשרד החקלאות ניסו שוב להחליף את הדבורה המקומית, שהיא עוקצנית ונותנת יחסית מעט דבש, בדבורה האיטלקית השקטה שהיא פחות עוקצנית ונותנת יכול דבש גבוה יחסית.

העליתי את הנושא בפני וועדת משק וקיבלתי אישור, להקמת מכוורת בעין גדי, לשם ריבוי הדבורה האיטלקית בארץ.

פניתי למשרד החקלאות והצעתי להם שאנחנו נגדל מלכנים (גלמים שמהם בוקעות מלכות הדבורים), לריבוי הדבורה האיטלקית בארץ, בקיבוץ עין גדי. זאת מאחר והמקום מבודד ואין פה דבורה מקומית.

בימים ההם עדיין לא ביצעו הפרייה מלאכותית במלכות הדבורים והן עברו הפרייה במעוף הכלולות, בגובה רציני מעל פני הקרקע. לכן לא הייתה שליטה, מי המפרה את המלכה.

קיבלתי ממשרד החקלאות ארבעים כוורות של דבורים איטלקיות שהובאו מאיטליה.

נסעתי ליפו לשוק החקלאי, לקנות את הדרוש להקמת המכוורת בקיבוץ עין גדי. ביפו שאלתי את אחד הבחורים שהיה בן גילי, היכן השוק החקלאי. היה קיץ והלכתי כרגיל עם חולצה עם שרוולים קצרים, מכנסיים קצרים וסנדלים.

הבחור הסתכל אלי במבט מלא שנאה ושאל "אתה מקיבוץ?" עניתי שאני מקיבוץ עין גדי. בחורים שהיו במקום התחילו להתגודד סביבי במבטי שנאה. למזלי, שוטר שעבר במקום, פיזר אותם והראה לי איך להגיע לשוק החקלאי. הזמנתי את כל הדרוש וחזרתי למשק המום מהמפגש עם הבחורים ביפו, שהגיעו כעולים חדשים ממדינות ערב.

בכול סוף שבוע כשחזרתי מהמכון בנס ציונה, הוצאתי מלכה מכוורת והכנסתי ספלונים בגודל מתאים שבהם שמתי רימות בנות שלושה ימים. מהרימות הללו הדבורים פתחו למלכנים. את המלכנים הבאתי לנס ציונה בימי ראשון כשהגעתי לעבודה במכון. אנשי מכוורת מכול הסביבה באו וקנו את המלכנים. הצ'קים הגיעו לגזברות עין גדי. שרגא רבין שהיה הגזבר, בא לראות את תעשיית המלכנים שמביאה הכנסה למשק. פתחתי כוורת והראיתי לשרגא את פנים הכוורת. שרגא חברי הטוב, התפעל ועשה תנועה פתאומית שגרמה לדבורה אחת לעקוץ את שרגא באוזן. היה לי ממש לא נעים. אני עבדתי במכוורת ימים שלמים בלי חולצה. רק עם כובע, מכנסיים קצרים וסנדלים מבלי להיעקץ. צריך לעבוד בשלווה ובלי תנועות פתאומיות ואז לא מקבלים עקיצות מהדבורה האיטלקית.

החלום שלנו להגשמת דרך התנועה, בקיבוץ עין

גדי, התנפץ

במשך חודשי החורף, צוקית התפתחה יפה כמו שאר הילדים בעין גדי, אבל כשהתחילו החמסינים של חודש מאי, צוקית התחילה להראות ירידה במצב בריאותה. הרופא דר' אורי בתר, קרא לנו, באחד הביקורים שלו בעין גדי ואמר לנו שאנחנו צריכים להחליט: או להיות הורים, או להיות חלוצים.

החלום שלנו להגשמת דרך התנועה בקיבוץ עין גדי, התנפץ. הצטערנו מאוד. אהבנו את החברים שלנו. אהבנו את חיי הקיבוץ ואהבנו את המקום. גם היינו מלאי התפעלות ממשק עין גדי שהתפתח כל כך יפה ומהר.

בכאב רב עזבנו את קיבוץ עין גדי ועברנו לגור בירושלים. מזג האוויר בירושלים, היטיב עם הבריאות של צוקית והיא חזרה להתפתח יפה, כמו שאר הילדים בני גילה.

הנישואים שלי עם מינה נמשכו 55 שנים עד

שמינה נפטרה מסרטן.

בשנים הללו נולד לצוקית אח, ששמו רון ואחות
ששמה טל. היום יש לנו עשרה נכדים וארבעה נינים.

בירושלים מינה סיימה ללמוד בסמינר למורים ועבדה
בהוראה בחטיבת הביניים. כשעברנו למכון לחקר
המדבר באוניברסיטת בן גוריון מינה סיימה תואר
ראשון בהוראה ובמקרא והייתה מורה, מחנכת
ומאבחנת דידקטית בבית הספר התיכון בירוחם
וב"ניצן" בבאר שבע.

מינה נפטרה מסרטן בגיל 73 שנים לחייה.

אני למדתי באוניברסיטה העברית בירושלים. סיימתי
את תואר הדוקטור והייתי בין מייסדי המכון לחקר
המדבר בשדה בוקר, שהוא חלק מאוניברסיטת בן
גוריון. לימדתי בדרגת פרופסור מהמניין באוניברסיטת
בן גוריון. ומחקרי היו בעיקר על מנגנוני ההסתגלות
של צמחי מדבר, לתנאי המדבר הקיצון.

על הנושאים הללו, פרסמתי באנגלית, שלושה ספרי מדע וכמאתיים ושלושים פרסומים מדעיים.

לאחר יציאתי לגמלאות, המשכתי לעבוד במחקר ובהוראה בהתנדבות, כפרופסור בגמלאות, באוניברסיטה בן גוריון.

בגיל 85, החלטתי שאני ממש יוצא לגמלאות ועוסק בתחביב שלי: הציור, ליד ילדיי, נכדיי וניני.